

Επιπτώσεις των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί της αστικής ανασυγκρότησης και της περιφερειακής ανάπτυξης της Ελλάδος

Παρούσα κατάσταση - Προβλήματα - Προοπτικές

Της κ. **Ροΐδως ΜΗΤΟΥΛΑ**

Δρος Ε.Μ.Π., Πολιτ. Επιστ.

και του Καθηγητού **Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ**

1. Εισαγωγή

Το πέρασμα στον 21ο αιώνα βρίσκει την πλειοψηφία των ελλήνων πολιτών να διαμένει σε αστικό περιβάλλον, σε πόλεις. Πόλεις, οι οποίες σήμερα υφίστανται ριζικές και πρωτόγνωρες αλλαγές, πράγμα, που καθιστά αναγκαία την έρευνα έτσι, ώστε να επιλυθούν τα πολλαπλά προβλήματα που έχουν ήδη προκύψει. Το βασικότερο ζήτημα που ανακύπτει, είναι η τάση για ομογενοποίηση, η οποία παράγει όμοιες μορφές κτισμένου χώρου.¹ Αντίθετα, τα σημεία της ονομαζόμενης πολιτιστικής κληρονομιάς επιβιώνουν μέσα από διαδικασίες διαφύλαξης μνήμης, που όμως στέκονται αποκομμένες από το κύριο σώμα και τις λειτουργίες του αστικού περιβάλλοντος. Οι εξελίξεις αυτές προκαλούν τον προβληματισμό όσων ασχολούνται με το θέμα.

Ταυτόχρονα, το φαινόμενο της αστικοποίησης, το οποίο έχει προ πολλού εδραιωθεί ως συνθήκη, αναφέρεται όχι απλά σε μία έννοια διαμονής, αλλά θα πρέπει να γίνει αντιληπτό και ως ένα πρότυπο ατομικής και κοινωνικής συμπεριφοράς.² Τα μοντέλα ανάπτυξης, τα δίκτυα πληροφοριών και οι κοινωνικές σχέσεις έχουν ξεπεράσει προ πολλού τα επίπεδα της γειτονιάς ή της διευρυμένης οικογένειας του προ-βιομηχανικού χωριού. Με αυτήν την έννοια, ο αστικός τρόπος ζωής αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης κοινωνίας των ελληνικών πόλεων.

Οι σύγχρονες ελληνικές πόλεις, επίσης, με συνεχώς αυξανόμενους ρυθμούς, παρέχουν καταφύγιο σε μετανάστες, οι οποίοι εγκαθίστανται είτε στα κέντρα, είτε στις φτωχογειτονιές της περιφέρειας. Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται με μία ιδιαίτερη ποικιλία, καθώς πρώην κάτοικοι της πόλης μαζί με νεοφερμένους μετανάστες, βιώνουν μία δύ-

1. Βλ. Στεφάνου Ι. και Συνεργάτες: *Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*. Αθήνα 2000, σελ. 205-206.

2. Βλ. Μπιτούλα Ροΐδω: *Οι επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης στη φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*. Αθήνα 2000, σελ. 217-218.

σκολη συνύπαρξη. «Ετερογενείς» τρόποι διαβίωσης αναμειγνύονται στους ήδη υπάρχοντες και σε συνδυασμό με τις σύγχρονες οικονομικές εξελίξεις και την καταναλωτική πραγματικότητα, ανανεώνουν σταθερά την πλούσια ετερότητα των πόλεων, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο ένα από τα «κεφάλαια» της αστικής ζωής.

Ετερότητα των πόλεων, εκτός από ετερότητα στους τρόπους διαβίωσης συνεπάγεται και ετερότητα στην νοοτροπία και στην κουλτούρα. Αυτό, έχει άμεσο αντίκτυπο στο ελληνικό αστικό περιβάλλον, καθώς βαθμιαία χάνει την παραδοσιακή του μορφή, αλλά και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των ομογενών κατοίκων του, με όλες τις συνέπειες, που επιφέρει το πράγμα τόσο στο δομημένο, όσο και στο φυσικό περιβάλλον.³

Παράλληλα, έχουν δομηθεί, πυκνότερα ή αραιότερα, τεράστιες εκτάσεις φυσικού περιβάλλοντος μεταξύ των πόλεων, ιδίως γύρω από αυτές και η δυνατότητα διαμόρφωσής τους εκ νέου είναι πλέον αδύνατη. Οι κακές συνθήκες διαβίωσης, που είναι συνέπεια της άναρχης και χωρίς πρόγραμμα δόμησης, το κυκλοφοριακό, η ανεργία, η φτώχεια, η εγκληματικότητα, έχουν κάνει αισθητή την παρουσία τους και στο ελληνικό αστικό περιβάλλον και απαιτούν τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή τους.

Έχει, ήδη, αναληφθεί τα τελευταία χρόνια σειρά πρωτοβουλιών και δράσεων, που στόχο είχαν την επίλυση των εν λόγω θεμάτων. Βαθμιαία βέβαια, με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, διανοίγονται νέες προοπτικές για την επίλυσή τους, καθώς διαμορφώνεται ένας νέος προσανατολισμός στον σχεδιασμό και στην οργάνωση του ελληνικού αστικού περιβάλλοντος με βάση τα Ευρωπαϊκά δρώμενα. Ήδη, οι πολιτικές, που εφαρμόζονται για την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, για τη βιώσιμη ανάπτυξη κ.λ. του ευρωπαϊκού χώρου, επιδρούν αποφασιστικά στο ευρωπαϊκό αστικό περιβάλλον. Από την Ε.Ε. καταβάλλεται προσπάθεια για τη δημιουργία ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Με δεδομένη μία συνισταμένη ενός ελάχιστου επιπέδου ποιότητας ζωής και παρεχομένων υπηρεσιών και ευκαιριών επιχειρείται η υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων. Πολλές από τις δράσεις και τις πολιτικές, που αναλαμβάνονται, λειτουργούν και εντός του αστικού περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα να ασκούν σε αυτό ποικίλες επιρροές. Αν και πολλές από αυτές δεν έχουν εισέλθει στο τελικό στάδιο ολοκλήρωσής τους, είναι ήδη ορατές αρκετές από τις επιπτώσεις τους και στο ελληνικό αστικό περιβάλλον.

Στο κείμενο που ακολουθεί περιγράφονται κατ' αρχάς τα προβλήματα του αστικού περιβάλλοντος και οι προσπάθειες αποκατάστασής του κατά την χρονική περίοδο 1980-2000. Ακολούθως, περιγράφεται η παρούσα κατάσταση και τα προβλήματα και ερευνώνται οι προοπτικές για την επίδραση των ευρωπαϊκών κατευθύνσεων και πολιτικών στο ελληνικό αστικό περιβάλλον κατά την περίοδο 2000-2006. Τέλος, καταγράφονται ωρισμένα συμπεράσματα.

2. Προβλήματα του αστικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Οι προσπάθειες επίλυσής τους την περίοδο 1980-2000

Από τη σύσταση του ελληνικού κράτους μέχρι και σήμερα, κοινωνικοοικονομικές συνθήκες καθόρισαν άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο, την διαμόρφωση του ελλη-

3. Βλ. Μπιούλα Ρόϊδω: *Το ιστορικο-κοινωνικο-οικονομικό και θεσμικό πλαίσιο ως παράγοντας διαμόρφωσης της φυσιογνωμίας της Αθήνας*. ΕΠΙΘ. ΑΠΟΚ. ΤΟΠ. ΑΥΤΟΔ. και ΠΕΡΙΦ. ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, Αθήνα, 2000, τεύχος Νο 20, σελ. 98-102 και τεύχος Νο 22, σελ. 122-125.

νικού αστικού περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, κανόνες δικαίου ρύθμισαν ζητήματα σχετικά με τις πόλεις στην Ελλάδα, όχι πάντοτε με ιδιαίτερη επιτυχία.

Η πρότερη του 1923 περίοδος, δεν έχει να επιδείξει συστηματικό προγραμματισμό για τη διευθέτηση του χώρου και ο πολεοδομικός σχεδιασμός αντιμετωπίζετο αποσπασματικά σε κάποιες πόλεις του ελληνικού κράτους.⁴

Ως τόσο, στις αρχές του περασμένου αιώνα εμφανίζεται η κρίση της στέγης και η οικοδόμηση σταματά λόγω της οικονομικής κρίσης και της ανόδου του πληθωρισμού. Την εποχή αυτή, συντάσσονται πολλά πολεοδομικά σχέδια για την Αθήνα, από Έλληνες και ξένους πολεοδόμους και εμφανίζονται για πρώτη φορά στο χώρο, οι αντιθέσεις ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Άλλως τε η βιομηχανική ανάπτυξη και οι απαιτήσεις της για ανώτερο ρυθμό, το επιβάλλουν (π.χ. την εποχή αυτή συγκροτούνται οι εργατικές περιοχές της Αθήνας: Περιστέρι, Ν. Ιωνία, Ν. Ηράκλειο, Ν. Φιλαδέλφεια, Αιγάλεω).⁵

Παράλληλα, εμφανίζεται και το φαινόμενο των αυθαιρέτων κτισμάτων, καθώς το κράτος δείχνει ανοχή και επιτρέπει την ίδρυση χωρίς σχέδιο ή πρόβλεψη για την ένταξή τους στον ιστό της πόλης. Με αυτόν τον τρόπο η οικιστική ανάπτυξη δεν ελέγχεται.

Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η σταδιακή αποψίλωση της υπαίθρου σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της βιομηχανίας, οδηγεί τον αγροτικό πληθυσμό να εισρεύσει στα αστικά κέντρα για εξεύρεση εργασίας (κυρίως στο Λεκανοπέδιο της Αττικής). Αυτό, με την ταυτόχρονη πληθυσμιακή εισροή στα αστικά κέντρα από τους πρόσφυγες της μικρασιατικής καταστροφής, οξύνει το πρόβλημα της στέγης.⁶

Με την πάροδο των χρόνων η εσωτερική μετανάστευση εντείνεται και προκύπτει ακόμη εντονότερη η ανάγκη ανεύρεσης φτηνής κατοικίας.

Είναι εύκολο να αντιληφθεί κάποιος, ότι οι κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις που έδρασαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου από κοινού με την πολεοδομική νομοθεσία, συνέτειναν καθοριστικά στη διόγκωση των προβλημάτων των αστικών περιοχών της χώρας.

Είναι χαρακτηριστικές οι καταστροφές του κτιριακού πλούτου αυτή τη περίοδο στα παλιά κέντρα των πόλεων λόγω της έλλειψης προστασίας τους και συντήρησής τους. Η επίλυση των προβλημάτων αναβάλλεται.

Το πράγμα δεν ελέγχεται με ευχέρεια και έχει πάρει άλλη πορεία και διαστάσεις. Οι ειδικοί κινδυνολογούν προβλέποντας «ζοφερό μέλλον». Παράλληλα, η συνεχιζόμενη εισροή του αγροτικού πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, επιτείνει το πρόβλημα της στέγης.⁷

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, τα προβλήματα οξύνονται περισσότερο, οδηγώντας σε μεταβολές του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Περιοχές πρασίνου μετατρέπονται σε περιοχές τσιμέντου καταστρέφοντας την χλωρίδα και πανίδα τους. Το νέφος και το κυκλοφοριακό συνιστούν μείζονα προβλήματα στα μεγάλα αστικά κέντρα (κυρίως της πρωτεύουσας), υποβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής των κατοίκων τους.

4. Βλ. Χατζοπούλου-Τζίκα Αλ.: *Πολεοδομικό Δίκαιο*, Αθήνα, 1997.

5. Βλ. 3, σελ. 99.

6. Βλ. Πολύζος Γ.: *Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας τεράστια οικονομική δύναμη. Η πολεοδομική διαμόρφωση με την προσφυγική πλημμυρίδα*. Αθήνα, 26.4.73.

7. Βλ. 1, Αλίκη Χατζοπούλου, Μπιούλα Ρόϊδω: *Κεφάλαιο με τίτλο: Το θεσμικό Πλαίσιο*, σελ. 168.

Τα προβλήματα παίρνουν βαθμιαία μεγάλες διαστάσεις και απαιτούν λύσεις. Θεωρείται πλέον αναγκαία, όχι μόνο η επέμβαση του κράτους στο σχεδιασμό και προγραμματισμό του χώρου, αλλά και η ανάληψη από αυτό έργων ανάπτυξης, αποκατάστασης και προστασίας του περιβάλλοντος.

Η συνειδητοποίηση των προβλημάτων αποτυπώνεται με εμφανή τρόπο⁸ κυρίως στην ελληνική πολεοδομική νομοθεσία, που προσανατολίζεται στο εξής σε ψήφιση νόμων και διατάξεων, που αποσκοπούν στη συντήρηση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος πρωτίστως, αλλά και του δομημένου περιβάλλοντος δευτερευόντως.

Με τον Ν. 1032/1980 ιδρύεται το Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος και συγκεντρώνονται σε αυτό, όλες οι σχετικές αρμοδιότητες, ώστε να υπάρχει ενιαίος φορέας για την αντιμετώπιση των ζητημάτων.

Παράλληλα, αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες για ανάπλαση διαφόρων μορφών μικρότερης ή μεγαλύτερης κλίμακας, όπως το οικοδομικό τετράγωνο ή η ενοποίηση των ακαλύπτων χώρων.⁹

Καταργούνται τα οικοδομικά συστήματα και οι αποσπάσεις τους από τα όρια, ορίζεται η τοποθέτηση του κτιρίου στο οικοπέδο, στη θέση περισσότερων κτιρίων στο αυτό οικοπέδο, η συνάρτηση συντελεστού δομήσεως με το ύψος (αυξημένα ύψη), η καθιέρωση των συντελεστών όπως για τον έλεγχο τόσο των υψών του κτιρίου, όσο και των ορόφων κ.λ. Με όλα αυτά γίνεται μία προσπάθεια για την διάσωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος. Οι όροι, οι προϋποθέσεις της δομικής εκμετάλλευσης των οικοπέδων, αντιμετωπίζονται σε σχέση με την αισθητική του χώρου και το κτίριο σχεδιάζεται σε επίπεδο οικοδομικού τετραγώνου, ώστε να μην αλλοιώνεται η φυσιογνωμία του τελευταίου.

Παράλληλα, ψηφίζεται ο Ν. 1337/1983, σύμφωνα με τον οποίο προβλέπεται, ότι η δόμηση των περιοχών εντός σχεδίου πρέπει να γίνεται σε δύο στάδια, να εκπονείται ένα Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (Γ.Π.Σ.), που να θέτει γενικές κατευθύνσεις και στη συνέχεια η Πολεοδομική Μελέτη, η οποία εξειδικεύει τις ρυθμίσεις του Γ.Π.Σ.

Σύμφωνα με τον νόμο αυτό οι ρυθμίσεις του Γ.Π.Σ. και της Πολεοδομικής Μελέτης πρέπει να περιλαμβάνουν σχέδια ζωνών προστασίας του φυσικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, ρυθμίσεις για φύτευση και για δίκτυα υποδομής, (μεταφορικό, δίκτυο απορριμάτων, τηλεπικοινωνιακό σύστημα), σχέδιο διαμόρφωσης κοινοχρήστων χώρων, όπως και πολλές άλλες διατάξεις, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την ποιότητα της υπό ένταξη περιοχής, αλλά και τη λειτουργικότητα και την οικονομική ανάπτυξή της.

Παράλληλα με τους νόμους 1515/1985 και 1561/1985 για το Ρυθμιστικό Σχέδιο και Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης αντίστοιχα, προβλέπονται μέτρα και κατευθύνσεις για την αναβάθμιση και προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής των μητροπολιτικών αυτών περιοχών.

Προβλέπεται επίσης σειρά μέτρων για την προστασία και διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος των πόλεων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, σχετικά με την οικο-

8. Βλ. Χατζοπούλου Αλίκη, Μπούλα Ρόϊδω: *Οι διατάξεις του Συντάγματος του 1975 προστατεύουν τη φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*. Αθήνα, 15.5.2000.

9. Βλ. Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό (ΓΟΚ) 1985.

λογική αναβάθμισή τους, την προστασία της γεωργικής γης, των δασών, των υδροτόπων και των άλλων στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος, την προστασία του τοπίου, των ακτών και των ειδικών περιοχών φυσικού κάλλους, την προστασία της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομίας, τον περιορισμό της ρύπανσης από κάθε πηγή και ιδίως τη ρύπανση της ατμόσφαιρας, των νερών, του εδάφους και την ηχορύπανση.

Για την εφαρμογή αυτών των νόμων συστάθηκαν δύο Οργανισμοί, ο Οργανισμός της Αθήνας και ο Οργανισμός της Θεσσαλονίκης αντιστοίχως, οι οποίοι διοικούνται από τις Εκτελεστικές τους Επιτροπές.

Η θέσπιση ενός άλλου νόμου, του 880/1989, που αναφέρεται στη μεταφορά του σ.δ., επέδρασε σημαντικά στο ελληνικό αστικό περιβάλλον. Ο θεσμός αυτός εισήχθη στη χώρα μας κατά τα πρότυπα άλλων ευρωπαϊκών κρατών και επηρέασε μερικές φορές μάλλον αρνητικά τις ελληνικές πόλεις.

Πλησιάζοντας προς το τέλος του περασμένου αιώνα, η πρόκληση για την επίλυση των προβλημάτων των αστικών κέντρων γίνεται ακόμη εντονότερη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει ως στόχο την Αειφόρο και Βιώσιμη Ανάπτυξη των αστικών κέντρων. Η Ελλάδα έχει ήδη ευθυγραμμισθεί με το εν λόγω ζητούμενο με τον Ν. 2508/1997. Αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει, ότι το ζητούμενο πλέον δεν είναι μόνο η οικονομική ανάπτυξη, αλλά και η ταυτόχρονη επιδίωξη της εξασφάλισης ποιότητας ζωής και φυσικών πόρων για τις σημερινές, αλλά και τις μελλοντικές γενιές.¹⁰ Μακροπρόθεσμος στόχος είναι η «μη ρυπαίνουσα πόλη», δηλαδή εκείνη η οποία όχι μόνο δεν ρυπαίνει τον αστικό χώρο, αλλά θα πρέπει να προλαμβάνει και τη ρύπανση της υπαίθρου, που την περιβάλλει. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού πρέπει να επιδιώκεται η λελογισμένη ανάπτυξη του αστικού χώρου, η κατά το δυνατόν σταθεροποίηση του πληθυσμού των περιφερειακών περιοχών, η ανάδειξη της κοινωνικής συνοχής της πόλης, η ορθολογική ανάμειξη των χρήσεων, η ανάπλαση των υποβαθμισμένων περιοχών, η αναβάθμιση των κέντρων των πόλεων.

Η οικιστική οργάνωση και ο πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να εναρμονίζονται με τις αρχές και κατευθύνσεις του αναπτυξιακού και χωροταξικού σχεδιασμού. Επίσης, η οικιστική οργάνωση και ο πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να είναι συμβατός με τους όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος με τις αρχές της πολεοδομικής επιστήμης και τους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους. Είναι γεγονός, ότι οι επιδιώξεις της γενικότερης πολιτικής για βιώσιμη ανάπτυξη κάθε μορφής, δύναται να ανακουφίσει τα αστικά κέντρα στον ελληνικό χώρο από πολλά περιβαλλοντικά, ποιοτικά αλλά και κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα.

Βέβαια σήμερα, παράγοντας πολύ σημαντικούς στην αναβάθμιση του αστικού και περιφερειακού χώρου και ιδίως της περιοχής της Μείζονος Πρωτευούσης, είναι τα μεγάλα έργα - μετρό, αεροδρόμιο των Σπώνων - όπως και οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις για τους αγώνες του 2004.

Τα έργα αυτά χρηματοδοτούνται στο μεγαλύτερό τους ποσοστό από την Ε.Ε. μέσω του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Η συμβολή της Ε.Ε. λοιπόν σήμερα, είναι πολύ σημαντική για την ανασυγκρότηση του ελληνικού αστικού χώρου. Στην επόμενη παράγραφο

10. Βλ. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Πλαίσιο Δράσης. Βρυξέλλες, 1998.

φο που ακολουθεί, θα διερευνήσουμε τις πιθανές περαιτέρω μετεξελίξεις στο αστικό περιβάλλον, σύμφωνα με τις στρατηγικές προτεραιότητες, που έχει ήδη εξαγγείλει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Περιφερειακή Ανάπτυξη κατά την περίοδο 2000-2006.

3. Προοπτικές για την αστική ανασυγκρότηση στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2000-2006

Από το Φεβρουάριο του έτους 1999 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ένα σχέδιο κατευθύνσεων με σκοπό να καθορίσει τις προτεραιότητες για την περίοδο 2000-2006.¹¹ Σύμφωνα με αυτό ετέθησαν τρεις στρατηγικές προτεραιότητες: η Ανταγωνιστικότητα της Περιφέρειας, η Απασχόληση και η Κοινωνική Συνοχή.

Διαπιστώνεται, ότι η συνολική προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περίοδο 2000-2006 θέτει ως άμεσο στόχο τη Βιώσιμη Ανάπτυξη σε περιφερειακό επίπεδο. Η Ένωση έχοντας συνυπολογίσει το ραγδαία εξελισσόμενο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, έχει προσδιορίσει τις προκλήσεις, που πρέπει να αντιμετωπίσει και να ανταποκριθεί. Στα ήδη εκπονηθέντα σχέδια για τη δράση των διαρθρωτικών ταμείων και του Ταμείου Συνοχής, όπως και εκείνο του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ)¹², το οποίο επιχειρεί να προωθήσει την χωροταξική διάσταση της οικονομικής ανάπτυξης των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατηρείται, ότι διαπνέονται από ταυτόσημους προβληματισμούς και παρουσιάζουν μία ολοκληρωμένη πρόταση για την προσέγγιση των στόχων που έχουν τεθεί. Είναι εύκολο λοιπόν να αντιληφθεί κάποιος, ότι η ταχύτητα και η αποτελεσματικότητα στην υλοποίηση των δράσεων, που έχουν σχεδιασθεί είναι το ζητούμενο για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Κατ' αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία να μελετηθούν οι επιρροές των σχεδιασμών και των δράσεων αυτών στο ελληνικό αστικό περιβάλλον.

Κατά την χρονική περίοδο 2000-2006, θα εισρεύσουν στην ελληνική οικονομία 15 τρισεκατομ. δραχμ. και πλέον (Πίνακας Ι), μέσω του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Γ' ΚΠΣ)¹³. Αναμφισβήτητα, το ποσό αυτό είναι το μεγαλύτερο πακέτο οικονομικής βοήθειας που έχει λάβει ποτέ η Ελλάδα και η «ιστορική ευκαιρία» για την επίλυση σοβαρών προβλημάτων είναι δεδομένη. Η αξιοποίηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της συνοχής, της ανταγωνιστικότητας και της αστικής οικονομικής δραστηριότητας των ελληνικών πόλεων. Έχει ήδη παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του εθνικού χώρου και στην πολιτική γι' αυτόν η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των κοινοτικών δράσεων και πολιτικών, των κοινοτικών κανόνων δικαίου, καθώς και μέσω των χρημάτων των προηγούμενων Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης. Και τούτο, διότι όποια δήποτε πολιτική της Ε.Ε. σχετική με την περιφερειακή ανάπτυξη, με περιβαλλοντικά θέματα, με πολεοδομικό και ιδίως χωροταξικό σχεδιασμό, έχει άμεσες επιπτώσεις στις ανάλογες πολιτικές των Κρατών Μελών, τις οποίες εν πολλοίς διαμορφώνει.

11. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Τα Διαρθρωτικά Ταμεία και ο συντονισμός τους με το Ταμείο Συνοχής - Σχέδιο κατευθύνσεων για τα προγράμματα της περιόδου 2000-2006. Βρυξέλλες, 3.2.1999.

12. Βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση: Σχέδιο ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ). Ατυπη συνάντηση των αρμοδίων για τη χωροταξία Υπουργών των Κρατών - Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Noordwijk, 9-10 Ιουνίου 1997.

13. Βλ. Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006. Αθήνα, 30.7.2000, σελ. 52.

Πίνακας Ι
Χρηματοδοτικός πίνακας Γ' ΚΠΣ 2000-2006

(Ποσά σε εκατ. δραχμ.)	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ			Ιδιωτική Συμμετοχή
		ΣΥΝΟΛΟ	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
1. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ	1.525.223,288	1.485.740,788	1.114.305,591	371.435,197	37.482,500
Εκπαίδευση	846.643,088	846.643,088	634.982,316	211.660,772	-
Απασχόληση	676.580,201	639.097,701	479.323,275	159.774,425	37.482,500
2. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	4.118.833,873	2.920.756,923	1.533.973,310	1.386.783,613	1.198.077,000
Οδικά Λιμάνια	3.117.863,873	2.920.756,923	1.533.973,310	1.386.783,613	1.198.077,000
Σιδηρόδρ.-Αεροδρόμ.-Συγκοιν.	1.000.970,293	915.782,843	500.477,480	415.305,363	85.187,500
3. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	2.077.998,735	1.120.423,664	673.563,990	446.859,674	957.575,071
4. ΓΕΩΡΓΙΑ - ΑΛΙΕΙΑ	1.285.821,571	714.320,113	500.916,014	213.404,099	571.501,458
Αγροτική Ανάπτυξη	1.119.977,677	605.241,501	420.285,683	184.955,818	514.736,176
Αλιεία	165.843,894	109.078,612	80.630,331	28.448,281	56.765,282
5. ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	601.397,397	596.456,522	437.643,508	158.713,015	4.940,875
Υγεία	174.892,592	174.892,592	131.181,935	43.710,657	-
Περιβάλλον	220.385,130	220.385,130	165.288,848	55.096,283	-
Πολιτισμός	206.119,675	201.178,800	141.172,725	60.006,075	4.940,875
6. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦ.	967.434,136	773.377,011	580.019,128	193.357,861	194.057,125
7. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤ.	3.688.643,494	3.188.619,414	2.391.488,061	797.131,394	500.024,079
Τεχνική Βοήθεια	28.977	28.977	21.719	7.258	-
Αποθεματικό Επίδοσης	480.714	480.714	322.009	158.705	-
Αποθεματικό Προγραμματισμού	302.348	229.624	153.815	75.809	72.724
ΣΥΝΟΛΟ ΚΠΣ	15.075.393	11.539.011	7.729.440	3.809.570	3.536.382
ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ	1.987.595	1.696.935	1.131.290	565.645	290.660
- Μεταφορές	1.233.401	942.742	565.645	377.097	290.660
- Περιβάλλον	754.193	754.193	565.645	188.548	-
ΣΥΝΟΛΟ ΚΠΣ & ΤΣ	17.062.988	13.235.946	8.860.730	4.375.215	3.827.042
ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛ.	400.000	400.000	-	-	-
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ Γ' ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓ/ΤΟΣ	17.462.988	13.635.946	-	-	-

3.1. Τα δίκτυα μεταφορών

Βασικός στόχος της Ε.Ε. για την περίοδο 2000-2006 είναι η προώθηση ουσιαστικών βελτιώσεων στις μεταφορές και στα δίκτυα. Το σχέδιο κατευθύνσεων αυτής της περιόδου για τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής περιλαμβάνει έργα και δράσεις, που θα αποσκοπούν:

- Στον εκσυγχρονισμό των δικτύων μεταφορών με την χρήση νέων τεχνολογιών.
- Στην επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των διαφόρων επιλογών μεταφοράς.
- Όλα, σε πλήρη αντιστοίχιση με τις στρατηγικές για βιώσιμη ανάπτυξη.

Στην Ελλάδα, ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 4,5 τρισεκ. δραχμ. και άνω, απορροφά ο τομέας των μεταφορών, μέσω του Γ' ΚΠΣ.¹⁴ Το επιχειρησιακό πρόγραμμα του ΥΠΕΧΩΔΕ για την επταετία 2000-2006, διαρθρώνεται σε εννέα βασικούς άξονες (Πίνακας ΙΙ). Κύριοι στόχοι είναι:

- Η ολοκλήρωση των μεγάλων έργων.
- Η διασύνδεση της χώρας με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές.
- Η ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη μέσω της βελτίωσης της πρόσβασης σε περιοχές, που δεν εξυπηρετούνται από τους βασικούς άξονες.

Πίνακας ΙΙ

Χρηματοδοτικός πίνακας Γ' ΚΠΣ 2000-2006 για υποδομές μεταφορών

(Ποσά σε εκατ. EURO)	ΣΥΝΟΛΙΚΟ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ				ΙΔΙΩΤΕΣ			ΤΑΜΕΙΟ	
Άξονες Προτεραιότητας	ΚΟΣΤΟΣ Μόνο έργα ΕΤΠΑ	ΣΥΝ. ΕΤΠΑ	Κοινот. Συμ/χή	Εθν.	ΕΤΠΑ Συμ/χή	ΤΣ	ΠΕΠ	ΣΥΝ.	ΣΥΝΟΧΗΣ	REG	
1. ΟΔ. ΑΞΟΝΑΣ ΠΑΘΕ	3.836,6	2.066	1.126	940	1.772,6	354,8		2.127,4	460		176,1
2. ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ	1.452,2	1.326	663	663	126,2		126,2	606,3	161,4	293,5	
3. ΛΟΙΠΟΙ ΟΔ. ΑΞΟΝΕΣ	1.074,6	338	169	169	736,6	243,6	252,4	1.232,6	270	88	575,2
4. ΚΥΡΙΟΙ ΑΣΤ. ΑΞΟΝΕΣ	492,9	308	154	154	184,9		184,9			17,6	
5. ΜΕΤΡΟ ΑΘΗΝΩΝ	1.170	1.170	585	585							
6. ΜΕΤΡΟ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	657,8	244	122	122	413		413				
7. ΛΙΜΑΝΙΑ	214,3	182	91	91	32,3	11,7	44	59	34,3	64,6	
8. ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΝΑΥΣΙΠΛ. ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ	114	114	57	57							
9. ΟΔΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	132	132	66	66							
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	9.146,3	5.880	3.033	2.847	3.266,3	598,4	264,1	4.128,8	1.395,2	283,8	1.126,9

14. Βλ. Τζώριζη Ευγενία: Ποία έργα των οδικών αξόνων θα απορροφήσουν 4,5 τρισεκ. δραχμ. τα επόμενα έξι χρόνια. Αθήνα, 20.8.2000, σελ. 46.

Με τη βελτίωση των δικτύων μεταφορών η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει κατ' αρχήν να απαντήσει με αποτελεσματικότητα στις προκλήσεις, που θέτει η νέα εποχή της τεχνολογίας και της παγκοσμιοποίησης, ενώ ταυτόχρονα με μία σειρά έργων και δράσεων επιχειρεί να προσφέρει στις λιγότερο ανταγωνιστικές περιφέρειές της, τις κατάλληλες υποδομές στα δίκτυα και στα συστήματα μεταφορών, ώστε να επιτύχει τους στόχους, που έχει προδιαγράψει για την επόμενη δεκαετία. Είναι σίγουρο, ότι το αστικό περιβάλλον θα δεχθεί σημαντικές επιδράσεις από τις ενέργειες και τις πολιτικές αυτές.

Κατά πρώτο λόγο προκύπτει το ερώτημα τι είδους ρεύματα μετακινήσεων θα δημιουργήσει η βελτίωση της προσπελασιμότητας στις περιφέρειες της Ένωσης. Θα έχουμε μετακινήσεις πληθυσμών προς τις πόλεις, προκαλώντας ένα νέο κύμα αστυφιλίας; Ή μήπως θα υπάρξει μία τάση εγκατάλειψης των μεγάλων πόλεων προς περιοχές περισσότερο αραιοκατοικημένες, εφ' όσον οι υποδομές και η προσπελασιμότητα θα ματαιώνει κάθε κίνδυνο απομόνωσης και θα διευκολύνει την εκτέλεση ενός διευρυμένου φάσματος εργασιών;

Η πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να μην επιτρέψει την υπερσυγκέντρωση των κέντρων των εναέριων και θαλάσσιων μεταφορών στη βορειοδυτική περιοχή της, σίγουρα θα βοηθήσει στην ανάδειξη περιφερειακών κόμβων και λιμανιών. Μία σειρά από λιμάνια της Μεσογείου ειδικότερα, θα κληθούν να διαδραματίσουν σοβαρότερο ρόλο στο διακομστικό εμπόριο, γεγονός, που θα επηρεάσει την οικονομία τους, την πληθυσμιακή τους σύσταση και το φυσικό περιβάλλον τους, δηλαδή παράγοντες, που καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό τη μορφή τους. Δεν πρέπει να ξεχνούμε, ότι η ανάδειξη νέων συγκοινωνιακών κέντρων¹⁵, θα δώσει άλλη διάσταση στην ενδοχώρα των πόλεων αυτών. Μπορεί να έχουμε τη δημιουργία πόλεων - δορυφόρων ή τη συνένωση των προαστίων των πόλεων με τους πιο μακρινούς οικισμούς, που ανήκουν στην ευρύτερη περιοχή των αστικών συγκροτημάτων. Επίσης, είναι βέβαιο, ότι θα σημειωθούν και αξιόλογες αλλαγές στη χρήση γης, που συνεπάγεται και αλλοίωση της εικόνας, που εκπέμπουν τμήματα του αστικού περιβάλλοντος.

3.2. Τα δίκτυα ενέργειας

Οι σύγχρονες τεχνολογικά προηγμένες κοινωνίες, και ακριβώς τέτοιες είναι οι ευρωπαϊκές, έχουν σημαντική ανάγκη ενεργειακών πόρων. Έτσι, η μεγάλη πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ανάπτυξη του ενεργειακού τομέα με την ταυτόχρονη βέβαια προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες έχουν προβλεφθεί επενδύσεις με στόχο:

- Τη δημιουργία των υποδομών, που χρειάζονται για τη μεταφορά ενέργειας.
- Την αύξηση της αποδοτικότητας στη χρήση ενέργειας.
- Την ώθηση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ).

Χωρίς να σημαίνει, ότι ο τομέας της ενέργειας είναι ο μοναδικός υπεύθυνος για την περιβαλλοντική επιβάρυνση με ρύπους, είναι γεγονός, ότι ευθύνεται για ένα μεγάλο μέρος της.¹⁶ Η Ε.Ε. προσβλέπει, επομένως, στην εκτέλεση καινοτόμων έργων υποδομών.

15. Βλ. Στεφάνου Ι., Μπιούλα Ρ.: *Σύγχρονες πόλεις αλλάζουν φυσιογνωμία. Η πολιτική της προώθησης της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης επιδρά σημαντικά στα χαρακτηριστικά των αστικών κέντρων, καθώς αλλάζει η ζωή των κατοίκων τους. Αθήνα 1.7.1999, σ. 128-132.*

16. Βλ. Mitoula Roido: *The necessity for the use of renewable energy resources from the Public Power Corporation (P.P.C.). Xanthi, Greece 5-8 June 2001. p. 687-695.*

που θα μειώνουν τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και διοξειδίου και θείου. Επίσης, θεσπίζει τη διενέργεια ενεργειακών ελέγχων και προχωρά στην αποδοτική διαχείριση ενέργειας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους οικισμούς και στις πόλεις. Όλα αυτά σε συνδυασμό με την ώθηση για χρήση ΑΠΕ, μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά το περιβάλλον των αστικών περιοχών.

Επίσης, η επίτευξη ενεργειακής αυτάρκειας στο αστικό περιβάλλον, μπορεί να δώσει σημαντική ώθηση στις οικονομικές δραστηριότητες¹⁷ και στον τομέα της απασχόλησης. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα να υπάρξουν ευεργετικές επιδράσεις στην οικονομία των πόλεων, ενώ ταυτόχρονα οι βιομηχανικές δραστηριότητες μπορούν να αναμορφωθούν και να γίνουν φιλικότερες προς την ατμόσφαιρα των πόλεων. Τέλος, δεν πρέπει να λησμονούμε, ότι μπορούν να υπάρξουν σημαντικές ανακατατάξεις στον αστικό ιστό με την ανάπλαση των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών χώρων.

3.3. Νέες τεχνολογίες στις τηλεπικοινωνίες

Η έλευση της κοινωνίας των πληροφοριών επέφερε ραγδαίες και θεμελιακές αλλαγές στον τομέα των τηλεπικοινωνιών. Ταυτόχρονα δημιουργήθηκαν και νέες προοπτικές ανάπτυξης καθώς:

- Δημιουργήθηκαν νέες σημαντικές επιλογές στη χωροθέτηση των επιχειρήσεων.
- Έγινε εφικτή η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.¹⁸

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχοντας συνυπολογίσει όλα αυτά, έχει καταγράψει αρκετές καθυστερήσεις στην ανταπόκριση των ευρωπαϊκών κρατών στις απαιτήσεις της νέας εποχής της γνώσης και της πληροφορίας. Στους άμεσους στόχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής λοιπόν τίθενται:¹⁹

- Η παροχή νέων υπηρεσιών (ηλεκτρονικό εμπόριο, τηλεεργασία κ.ά.).
- Η αναβάθμιση των υπηρεσιών με χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. δημόσιες υπηρεσίες).
- Η εκπαίδευση και η κατάρτιση των εν δυνάμει χρηστών.
- Η έκδοση κανονιστικού ρυθμιστικού πλαισίου.
- Η θέσπιση κοινών προδιαγραφών για τα δίκτυα σταθερής και κινητής τηλεφωνίας.

Με την εφαρμογή αυτών των προτάσεων υπάρχει η δυνατότητα για σημαντικές αλλαγές στο εργασιακό καθεστώς. Οι εξελίξεις στις τηλεπικοινωνίες επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να διαχέουν τις δραστηριότητες σε ένα άπειρο γεωγραφικό επίπεδο, εκμεταλλευόμενες ειδικά νομικά καθεστώτα επενδύσεων, αλλά και άλλα τοπικά στοιχεία (π.χ. κλίμα, φυσικό περιβάλλον), που ως σήμερα δεν θεωρούνταν πρωτεύοντα. Η παρουσία πολλών εργαζομένων, κυρίως στελεχών, στις μεγαλουπόλεις δεν θα είναι πλέον απαραίτητη. Ταυτόχρονα, πολλές μετακινήσεις εντός των πόλεων θα καταστούν ανώφελες. Για παράδειγμα η επέκταση του ηλεκτρονικού εμπορίου μπορεί να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο λιανικό εμπόριο, και αυτές με τη σειρά τους να επηρεάσουν σημαντικά τμήμα-

17. Βλ. Στεφάνου Ι., Μπιούλα Ρ., Κακλέας Χ.: *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Οι εφαρμογές, η υφιστάμενη πρακτική τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οικονομικές παράμετροι, τα νομικά, τεχνολογικά και διοικητικά εμπόδια. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΩΣΗΣ, ΤΟΠ. ΑΥΤΟΔ. και ΠΕΡΙΦ. ΑΝΑΠΤ. τ. 23, Αθήνα, 2001, σ. 22-32.*

18. Βλ. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Ευρώπη. Ο ανταγωνισμός στις τηλεπικοινωνίες. Αθήνα, 1998.*

19. Βλ. 11.

τα των πόλεων, που έχουν καταγραφεί ως παραδοσιακά εμπορικά κέντρα. Από την άλλη όμως πλευρά, παραδοσιακά επαγγέλματα και ασχολίες θα απειληθούν με εξαφάνιση και πρέπει να ληφθεί μέριμνα προστασίας τους, εφ' όσον αποτελούν συστατικά στοιχεία της δομής ενός αστικού περιβάλλοντος.²⁰

Επίσης, οι εφαρμογές της τηλεματικής στις Δημόσιες Υπηρεσίες αναμένεται να βελτιώσουν την ποιότητα των υπηρεσιών τους. Σε πλείστες των περιπτώσεων ο πολίτης θα είναι σε θέση να διεκπεραιώνει τις υποθέσεις του εξ αποστάσεως. Αυτό είναι βέβαιο, ότι θα μεταβάλλει σε αξιοσημείωτο βαθμό τις συνήθειες των αστών. Η τηλεματική ταυτόχρονα μπορεί να συμβάλλει και στην καταπολέμηση της κυκλοφοριακής συμφόρησης στις πόλεις, καθώς υπάρχει η δυνατότητα να αποστέλλονται πληροφορίες και οδηγίες στους οδηγούς των οχημάτων.

Τέλος, οι εξελίξεις στις τηλεπικοινωνίες μπορούν να λειτουργήσουν και αυτές ως ενισχυτικές μίας τάσης αποκέντρωσης, ή δημιουργίας οικιστικών συνόλων - δορυφόρων. Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι η τηλεματική θα προσφέρει σημαντικά στην προσπάθεια αναβάθμισης των ημιαστικών και αγροτικών περιοχών. Οι πειραματικές της εφαρμογές έχουν δείξει, ότι βελτιώνουν σε μεγάλο βαθμό το εισόδημα και την ποιότητα ζωής των κατοίκων της, ανατρέποντας (συχνά) την τάση αστυφιλίας.

3.4. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας

Έχει ξεκινήσει από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η μελέτη των χωροταξικών επιπτώσεων, που επιφέρει η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών στους τομείς της γνώσης και της πληροφόρησης. Ήδη, οι σχεδιασμοί αποβλέπουν στην κατάρτιση ολοκληρωμένων προγραμμάτων για τους τομείς έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομιών. Στόχος για την επταετία 2000-2006 τίθεται:

- Η συνεργασία μεταξύ εταιρειών και ιδρυμάτων ανωτάτης εκπαίδευσης.
- Η ροή γνώσεων και νέων τεχνικών στην Ε.Ε.
- Η ανάπτυξη των ανθρώπινων ικανοτήτων μέσα από τη διά βίου εκπαίδευση.²¹

Η βασική ιδέα του πλέγματος των εν λόγω στοχεύσεων, είναι η συνεχής απελευθέρωση του ανθρώπου και των επιχειρήσεων από μία σειρά δεσμεύσεων με κυρίαρχη εκείνη του τόπου εγκατάστασής τους. Έτσι, διευρύνονται και κατ' αυτόν τον τρόπο οι ευκαιρίες ανάδειξης των πιο απομακρυσμένων περιοχών και γίνεται ένα αποφασιστικό βήμα για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Ευρώπης. Τα προγράμματα, που θα εκπονηθούν, πρόκειται να ενισχύσουν τις αστικές οικονομίες των πόλεων, που βρίσκονται σε «καθυστερημένες» αναπτυξιακά περιφέρειες. Ειδικότερα οι Μικρο-Μεσαίες Επιχειρήσεις μπορούν να αποκτήσουν τη δυνατότητα επαφής με τεχνολογίες αιχμής και να είναι δυνατή η συνεχής ενημέρωσή τους για τις εξελίξεις στον κλάδο τους.

Συνεχίζεται...

20. Βλ. Μπιούλα Ρόιδω: *Νέες Τεχνολογίες στην επικοινωνία και στην πληροφορική. Οι επιδράσεις στη φυσιογνωμία της Πόλης*. Αθήνα, Ιούνιος 1999, σ. 53-55.

21. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: *Η ανταγωνιστικότητα των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων εν όψει της Παγκοσμιοποίησης. Πώς να την ενισχύσουμε*. Βρυξέλλες, 20.1.99.